

TRANSLATING EUROPE WORKSHOP, 18.11.2022 r.

Społeczna rola tłumacza w czasie pokoju, wojny oraz kryzysu humanitarnego

Tłumacz przysięgły i jego znaczenie dla stanowienia oraz egzekwowania prawa krajowego i międzynarodowego

dr hab. Artur Dariusz Kubacki, prof. UP

www.kubart.pl / kubart@post.pl

O czym usłyszymy?

- 1. Rys historyczny zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce**
- 2. Funkcja versus zawód tłumacza przysięgłego**
- 3. Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego**
- 4. Metodyka wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego**
- 5. Definicja legalna tłumacza i jego rodzaje**
- 6. Status tłumacza w przepisach międzynarodowych**
- 7. Status tłumacza w przepisach krajowych**
- 8. Rola tłumacza w egzekwowaniu prawa cywilnego, karnego oraz administracyjnego**
- 9. Podsumowanie i literatura**

Historia zawodu tłumacza w Polsce (1)

W Polsce **do 1975 r.** nie udało się doprowadzić do wpisania zawodu **tłumacza** na państwową listę zawodów praktycznych.

Poza Ministerstwem Spraw Zagranicznych nikogo nie można było zatrudnić na etacie tłumacza.

W czasach PRL państwo uznawało oficjalnie jedynie dorywczo pracujących tłumaczy przysięgłych.

Zawód tłumacza wpisano na oficjalną listę zawodów dopiero w **1981** r. dzięki staraniom Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich.

Historia zawodu tłumacza w Polsce (2)

Natomiast historia polskich tłumaczy przysięgłych wiąże się z odzyskaniem przez Polskę niepodległości w 1918 r. i wydaniem w **1920** r. dwóch aktów prawnych. Są nimi:

- Ustawa z dnia 16 lipca 1920 r. zmieniającej ustawę o postępowaniu karnem dla byłego zaboru austriackiego,
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dnia 7 sierpnia 1920 r. w przedmiocie wynagrodzenia świadków, znawców i tłumaczy w postępowaniu karnem.

Oba przepisy regulowały taryfę wynagrodzenia tłumaczy traktowanych jako znawców języka (dziś: biegłych).

1928 rok

Ustawa z dnia 6 lutego 1928 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 grudnia 1928 r. o tłumaczach przysięgłych

- Po raz pierwszy pojawia się w polskim systemie prawnym określenie **tłumacz przysięgły**
- W dziale VIII „Sekretarjaty, urzędnicy, komornicy i niżsi funkcjonariusze sądowi i prokuratorscy” w art. 268 określono, że przy sądach mogą być ustanowieni biegli sądowi i **tłumacze przysięgli**.
- W ten sposób stworzono model, w którym tłumacz przysięgły pełnił **funkcję pomocniczą** dla sądu i był przy tym sądzie ustanawiany, który zachował się do 26.01.2005 r.
- Tłumaczy przysięgłych ustanawiał dekretem Minister Sprawiedliwości, a także wyznaczał im siedzibę przy sądzie okręgowym.
- Informacje o ustanowieniu, zwolnieniu lub śmierci tłumacza przysięgłego były publikowane w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości.

Listy tłumaczy przysięgłych

Liczba tłumaczy przysięgłych w Polsce:

1931 – 292 osoby

1932 – 308 osób

1933 – 328 osób

1934 – 367 osób

1935 – 379 osób

1936 – 379 osób

1937 – 420 osób

1938 – 424 osoby

1939 – 437 osób

1954 – 439 osób (pierwsza lista po II wojnie światowej)

1965 – 961 osób

2017 – 10.950 osób

2022 – 10.840 osób

Lp.	Język	Liczba tłumaczy	Lp.	Język	Liczba tłumaczy
1	albański	4	26	łotewski	5
2	amharski	1	27	macedoński	8
3	angielski	2716	28	mołdawski	12
4	arabski	58	29	mongolski	1
5	białoruski	25	30	niderlandzki	95
6	bośniacki	15	31	niemiecki	3845 (243*)
7	bułgarski	70	32	norweski	30
8	chiński	16	33	ormiański	4
9	chorwacki	70	34	paszto	1
10	czeski	122	35	pendżabi	2
11	dari	2	36	perski	6
12	duński	32	37	portugalski	34
13	fiński	6	38	rosyjski	1320
14	francuski	1156	39	rumuński	35
15	grecki	15	40	serbski	62
16	gruziński	5	41	słowacki	64
17	hebrajski	9	42	słoweński	11
18	hindi	2	43	starogrecki	2
19	hiszpański	317	44	szwedzki	97
20	indonezyjski	1	45	turecki	19
21	japoński	18	46	ukraiński	204
22	kataloński	3	47	uzbecki	1
23	koreański	4	48	węgierski	51
24	litewski	43	49	wietnamski	20
25	łaciński	23	50	włoski	288

Łączna liczba tłumaczy przysięgłych w Polsce: 10950 na 31.12.2017 r.

1987 rok

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych (Dz.U. Nr 18, poz. 112)

Ujęcie w jednym akcie zarówno tłumaczy przysięgłych, jak i biegłych sądowych.

Możliwość ustanowienia tłumaczy przysięgłych dla języka migowego.

Wymogi dla kandydatów na tłumacza przysięgłego: ukończony 25. rok życia, posiadanie obywatelstwa polskiego, korzystania z pełni praw obywatelskich i cywilnych, znajomość języka i umiejętność tłumaczenia potwierdzone dyplomem magisterskim wyższych studiów filologicznych lub studiów z zakresu lingwistyki stosowanej.

Znajomość języka obcego i umiejętności tłumaczenia stały się priorytetem i podstawowym warunkiem, jaki musiał spełnić kandydat na tłumacza przysięgłego.

Rozporządzenie przyznawało tłumaczowi przysięgiemu status pomocnika procesowego sądu, przy którym go zatwierdzono, na potrzeby obszaru sądu w ramach jego jurysdykcji.

Funkcję tłumacza zbliżono do roli i zadań, które wykonywał biegły sądowy. Tłumacz przysięgły był pomocny sądom, prokuraturze i Policji w zakresie, np. przesłuchiwania świadków, podejrzanych, oskarżonych lub obwinionych oraz przy tłumaczeniach tekstów z języka obcego lub odwrotnie.

Funkcja vs. zawód TP

Jednakże przypisanie tłumaczowi przysięgiemu roli pomocnika procesowego jako jego podstawowej funkcji zaczęło coraz wyraźniej nie przystawać do gwałtownie zmieniającej się od roku 1989 rzeczywistości. Zachodzące wtedy przemiany uzmysłowiły ustawodawcy, że zadań tłumacza przysięgłego nie da się ograniczyć przede wszystkim do spraw sądowych. Okazał się on bowiem niezbędny także poza sądem: przy tłumaczeniu dokumentów dla obywateli, w obrocie gospodarczym oraz w kontaktach z administracją państwową.

Wymienione powyżej przyczyny spowodowały, że konieczna stała się zmiana statusu tłumacza przysięgłego. Należało na nowo określić jego pozycję w systemie prawnym, to jest uwolnić go od sądu i przekształcić w instytucję świadczącą usługi na rzecz wszystkich obywateli i organów państwa.

„Nie dało się tego uczynić - jak zauważa Dostatni (2005: 7) - za pomocą nowelizacji rozporządzenia stanowiącego akt wykonawczy do ustawy regulującej ustrój sądów powszechnych, skutkiem czego niezbędne okazało się uchwalenie nowej ustawy”, tj. ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego. Prace nad ustawą zaczęły się w 1997 r.

Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego

25.11.2004 r.	Uchwalenie ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego na posiedzeniu nr 90 Sejmu IV kadencji. Sejm odrzucił cztery poprawki zgłoszone przez Senat. Przekazanie ustawy Prezydentowi RP do podpisu.
16.12.2004 r.	Podpisanie ustawy przez Prezydenta RP.
27.12.2004 r.	Ogłoszenie ustawy z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego w urzędowym promulgatorze, tj. Dzienniku Ustaw Nr 273, poz. 2702.
27.01.2005 r.	Wejście w życie ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego.

Ministerstwo Sprawiedliwości

Ustawa o zawodzie TP (1)

Ustawa określa:

1. warunki i tryb nabywania oraz utraty prawa wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego,
2. zasady wykonywania tego zawodu. (art. 1 ust. 1 UoZTP)

Ustawa o zawodzie TP (3)

Tłumaczem przysięgłym może być osoba fizyczna, która:

- 1) ma obywatelstwo polskie albo obywatelstwo jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich EFTA - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, obywatelstwo Konfederacji Szwajcarskiej albo obywatelstwo innego państwa, jeżeli na podstawie i zasadach określonych w przepisach prawa Unii Europejskiej przysługuje jej prawo podjęcia zatrudnienia lub samozatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub, na zasadach wzajemności, obywatelstwo innego państwa;
- 2) zna język polski;
- 3) ma pełną zdolność do czynności prawnych;
- 4) nie była karana za przestępstwo umyślne, przestępstwo skarbowe lub za nieumyślne przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu obrotu gospodarczego;
- 5) ukończyła studia wyższe;
- 6) złożyła z wynikiem pozytywnym egzamin z umiejętności tłumaczenia z języka polskiego na język obcy oraz z języka obcego na język polski

Ustawa o zawodzie TP (4)

Egzamin na tłumacza przysięgłego składa się przed Państwową Komisją Egzaminacyjną i obejmuje on dwie części:

- 1) tłumaczenie pisemne z języka polskiego na język obcy oraz z języka obcego na język polski;
- 2) tłumaczenia ustnego z języka polskiego na język obcy oraz z języka obcego na język polski.

Przebieg egzaminu:

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego (Dz.U. z 2020 r. poz. 124).

Ustawa o zawodzie TP (5)

Uprawnienia tłumacza przysięgłego:

Tłumacz przysięgły jest uprawniony do:

- 1)** sporządzania i poświadczania tłumaczeń z języka obcego na język polski, z języka polskiego na język obcy, a także do sprawdzania i poświadczania tłumaczeń w tym zakresie, sporządzonych przez inne osoby;
- 2)** sporządzania poświadczonych odpisów pism w języku obcym, sprawdzania i poświadczania odpisów pism, sporządzonych w danym języku obcym przez inne osoby;
- 3)** dokonywania tłumaczenia ustnego.

Ustawa o zawodzie TP (6)

Obowiązki tłumacza przysięgłego:

TP jest obowiązany do:

- 1)** wykonywania powierzonych mu zadań ze szczególną starannością i bezstronnością, zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów prawa;
- 2)** zachowania w tajemnicy faktów i okoliczności, z którymi zapoznał się w związku z tłumaczeniem;
- 3)** doskonalenia kwalifikacji zawodowych.

Ustawa o zawodzie TP (7)

Wynagrodzenie tłumacza przysięgłego:

Wynagrodzenie za czynności TP ustala umowa ze zleceniodawcą lub zamawiającym wykonanie oznaczonego tłumaczenia.

Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, stawki wynagrodzenia za czynności TP wykonane na żądanie sądu, prokuratora, Policji oraz organów administracji publicznej przy uwzględnieniu stopnia trudności i zakresu tłumaczenia.

Podstawa prawna:

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego (Dz.U. 2005 Nr 15, poz. 131)

Ostatnia zmiana: Dz.U. z 2019 r. poz. 1975

Ustawa o zawodzie TP (8)

Odpowiedzialność zawodowa tłumacza przysięgłego:

Tłumacz przysięgły niewypełniający obowiązków, o których mowa w art. 8 ust. 2, art. 14, art. 15, art. 17 ust. 1 i art. 18 ust. 2 albo wypełniający te obowiązki nienależycie lub nierzetelnie podlega odpowiedzialności zawodowej.

Organ orzekający - **Komisja Odpowiedzialności Zawodowej TP**

Ustawa o zawodzie TP (9)

Odpowiedzialność zawodowa tłumacza przysięgłego – kary:

- 1) upomnienie;
- 2) nagana;
- 3) kara pieniężna nie niższa niż jedna dziesiąta kwoty przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w roku kalendarzowym poprzedzającym wydanie prawomocnego orzeczenia w sprawie odpowiedzialności zawodowej TP;
- 4) zawieszenie prawa wykonywania zawodu TP na okres od 3 miesięcy do roku;
- 5) pozbawienie prawa wykonywania zawodu TP, z możliwością ubiegania się o jego ponowne nadanie nie wcześniej niż po upływie 2 lat od pozbawienia i po ponownym złożeniu egzaminu.

Odpowiedzialność TP

Rodzaje odpowiedzialności, jakiej podlega tłumacz przysięgły:

- odpowiedzialność karna oraz karnoskarbowa prowadząca do utraty uprawnień przez tłumacza przysięgłego,
- odpowiedzialność cywilnoprawna (kontraktowa i deliktowa),
- kary porządkowe (na podstawie art. 285 § 1. k.p.k. i art. 287 k.p.c.)
- odpowiedzialność zawodowa (dyscyplinarna).

Metodyka wykonywania zawodu

Obowiązki formalne tłumacza przysięgłego, np.:

- prowadzenie repertorium, dokonywanie czynności tłumacza określonych w art. 13 ustawy, wykonywanie tłumaczeń w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, na żądanie sądu, prokuratora, Policji oraz organów administracji publicznej.

Obowiązki merytoryczne i etyczne:

- wykonanie tłumaczenia ze szczególną starannością i bezstronnością,
- terminowe wykonanie tłumaczenia,
- osobista odpowiedzialność za wierność (prawdziwość) tłumaczenia, czyli za zachowanie zgodności tłumaczenia z treścią dokumentu źródłowego, oraz zachowanie zasad tłumaczenia specjalistycznego,
- poufność działania w charakterze tłumacza przysięgłego.

Triada podstawowych wartości profesjonalnego tłumaczenia wg Małgorzaty Król:
staranność i rzetelność, wierność (prawdziwość) i bezstronność tłumaczenia.

Definicja legalna tłumacza

Prawo nie definiuje terminu „tłumacz”.

Pojęcia tego nie definiuje żaden przepis z zakresu postępowań: karnego, cywilnego, administracyjnego, podatkowego czy sądowno-administracyjnego, a co więcej pojęcie to nie zostało dookreślone w żadnym z pozakodeksowych aktów prawnych, które dopuszczają możliwość jego powołania.

W języku potocznym tłumacz to osoba, która dzięki znajomości co najmniej dwóch języków dokonuje przekładu wypowiedzi lub tekstu pisanego z języka źródłowego na język docelowy.

Tłumacz sądowy – to jaki tłumacz? (1)

Z treści przepisów prawa karnego, cywilnego czy administracyjnego wynika, że **tłumaczem jest osoba władająca w sposób dostateczny językiem osoby, której wypowiedzi tłumaczy.**

Osobą tą jest:

- 1. tłumacz przysięgły**
- 2. tłumacz *ad hoc***

Tłumaczenia obydwu grup tłumaczy, niezależnie od tego, czy dotyczą tłumaczeń dokumentów, czy też tłumaczeń relacji procesowych, mają **taką samą wartość dowodową.**

Jedynie art. 256 k.p.c. i art. 256 k.p.c. przewidują uprawnienie sądu do żądania przełożenia przez **tłumacza przysięgłego** dokumentu sporządzonego w języku obcym.

Tłumacz sądowy – to jaki tłumacz? (2)

Tłumacz przysięgły

- „posiada wszelkie umiejętności, by zapewnić sprawny i merytoryczny kontakt między składem orzekającym (sędziów) a podsądnym” (Jerzy Pieńkos, 1999: 132)
- „tłumacz specjalistyczny, który zajmuje się głównie tłumaczeniem prawniczym, w tym przekładem sądowym, ale ma również do czynienia z przekładem tekstów handlowych, technicznych i medycznych, a także dotyczących wielu innych dziedzin wiedzy” (D. Kierzkowska, 2005: 82)
- „(...) tłumacz przysięgły zobowiązany jest do wykonywania swoich zadań sumiennie, kierując się w swoim postępowaniu uczciwością i etyką zawodową, co wynika m.in. z roty ślubowania zawartej w art. 7 ust. 1 u.z.t.p. Ponadto winien wykonywać powierzone mu zadania ze szczególną starannością i bezstronnością” (A.D. Kubacki, 2012: 154)

Tłumacz sądowy – to jaki tłumacz? (3)

Tłumacz ad hoc

każda inna osoba posiadająca „wiadomości specjalne”, którym posługuje się osoba przesłuchiwana, albo w którym sporządzony jest dokument będący przedmiotem tłumaczenia na inny język.

Sąd Najwyższy trafnie zauważył, że: „tłumaczem może być każda osoba, o której wiadomo, że ma odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie, bez względu na charakter i miejsce wykonywania czynności zawodowych oraz na to czy została wpisana na listę”.

W takiej sytuacji każdorazowej ocenie organu procesowego podlega to, czy w danym przypadku osoba dopuszczona do czynności tłumaczenia posiada „odpowiednią wiedzę” do wykonywania tej czynności przy uwzględnieniu skali jej trudności.

Co odróżnia TP od innych tłumaczy?

Tłumacz przysięgły:

- doskonale włada obcym i rodzimym językiem specjalistycznym, zwłaszcza w zakresie prawa i administracji,
- zna makro- i mikrostrukturę różnorodnych dokumentów tworzonych w obszarze języka ojczystego oraz kraju (krajów) języka docelowego,
- dobrze orientuje się w prawie cywilnym, karnym, administracyjnym i gospodarczym kraju rodzinnego i kraju (krajów) języka docelowego,
- zna instytucje prawne i administracyjne kraju rodzinnego i kraju (krajów) języka docelowego, ich kompetencje oraz sposoby działania,
- posiada wiedzę na temat zasad sporządzania tłumaczeń poświadczonych oraz umiejętności praktyczne w tym zakresie,
- umie dokonywać ustnych tłumaczeń przysięgłych w różnych instytucjach,
- zna zasady etyki obowiązujące tłumaczy przysięgłych, ich prawa i obowiązki.

Status tłumacza w przepisach międzynarodowych

Europejska Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r.

Międzynarodowy Pak Praw Obywatelskich i Politycznych sporządzony w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej

Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Rezolucje i zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy, np.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym:

Dyrektywa 2012/29/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW

Zapewnienie możliwości skorzystania z pomocy tłumacza w regulacjach międzynarodowych

Status tłumacza w przepisach krajowych

Ponad 90 polskich aktów prawnych stanowi o statusie i udziale tłumacza lub wprost tłumacza przysięgłego w postępowaniu sądowym i administracyjnym – stan na 12.06.2012 (Biuletyn TEPIŚ nr 53), np.

Kodeks postępowania cywilnego

Kodeks postępowania karnego

Kodeks karny skarbowy

Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia

Kodeks postępowania administracyjnego

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa

Wezwanie tłumacza

Wezwanie tłumacza regulują przepisy prawa krajowego i międzynarodowego.

Najogólniej prawo do tłumacza ujmuje art. 5 § 2 **ustawy z dnia 27 lipca 2001 r.**

– **Prawo o ustroju sądów powszechnych**, w którym stwierdza się:

„Osoba niewładająca w wystarczającym stopniu językiem polskim ma prawo do występowania przed sądem w znanym przez nią języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza”.

Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim – nakaz ochrony języka polskiego, używania go w realizacji zadań publicznych oraz w obrocie, jak również przy wykonywaniu przepisów z zakresu prawa pracy na terytorium RP.

Z art. 4 u.j.p. wynika obowiązek prowadzenia w języku polskim wszystkich czynności procesowych, do których zaliczyć należy nie tylko czynności dokonywane ustnie, lecz także prowadzenie pełnej dokumentacji postępowania, a zwłaszcza posługiwania się nim w procesie tłumaczeniami dokumentów.

Procedura karna (1)

Prawo jednostki do tłumacza **w procesie karnym** regulują:

1. przepisy prawa międzynarodowego, tj. art. 5 i 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, prawa Unii Europejskiej (dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym z dnia 20 października 2010 r.),
2. przepisy prawa krajowego (art. 72 i 204 k.p.k.).

Żaden z wymienionych przepisów **nie reguluje** natomiast w sposób bezpośredni **zakresu tłumaczenia**. O tym, co zostanie przetłumaczone, często decyduje w praktyce sędzia.

Procedura karna (2)

Stan prawny w Niemczech:

Zakres tłumaczenia sądowego został uregulowany wprost w § 259 niemieckiego k.p.k. (StPO), który precyzuje, iż tłumacz przysięgły **musi na sali sądowej spośród przemówień końcowych przetłumaczyć przynajmniej wnioski prokuratury oraz obrońcy.**

Ponadto Federalny Trybunał Konstytucyjny uważa za wystarczające, aby tłumacz przełożył osobie niewładającej językiem niemieckim wszystkie istotne etapy rozprawy sądowej oraz ważne zdarzenia/działania podejmowane na niej. Należą do nich **odczytanie aktu oskarżenia, pouczenie oskarżonego, świadków i biegłych, odczytanie dokumentów, pytania i objaśnienia uczestników postępowania, wszystkie wnioski, orzeczenia oraz pouczenia sądu, a także wspomniane już wnioski końcowe prokuratury i obrony. Ponadto tłumaczeniu podlega ostatnie słowo oskarżonego.**

Procedura karna (3)

Z analizy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETCP) wynika, iż tłumaczenie ustne postępowania musi mieć taki zakres, aby obcojęzyczny oskarżony był w stanie zrozumieć stawiane mu zarzuty i mógł się odpowiednio bronić.

Oskarżony musi rozumieć wszystko, co zostało powiedziane na sali rozpraw, a więc nie tylko słowa sędziego, ale także wnioski prokuratora i obrony, włącznie z zeznaniami świadków.

Za niewystarczające uważa się tłumaczenie jedynie bezpośrednio do niej skierowanych pytań i udzielonych przez nią odpowiedzi.

Według Trybunału należy dostarczyć obcokrajowcowi tłumaczenia „wszelkich pism oraz oświadczeń ustnych w toczącym się przeciwko niemu postępowaniu, które musi zrozumieć, aby miał rzetelny proces”.

ETPC stwierdził, że nie jest wymagane tłumaczenie pisemne całego materiału dowodowego czy pism urzędowych, a jedynie pism niezbędnych do zrozumienia i zagwarantowania rzetelnego procesu.

Procedura karna (4)

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym:

1. Gwarantuje każdej osobie, która nie włada językiem urzędowym danego państwa, **prawo do niezwłocznego zapewnienia tłumacza podczas postępowania karnego przed organami śledczymi i sądowymi**, w tym również podczas przesłuchania przez policję, na wszystkich rozprawach sądowych oraz niezbędnych posiedzeniach. Dyrektywa zapewnia takiej osobie prawo do rzetelnego procesu karnego.

Procedura karna (5)

2. Państwa członkowskie mają zapewnić podejrzanym lub oskarżonym, którzy nie rozumieją języka danego postępowania karnego, w rozsądnym terminie tłumaczenie pisemne wszystkich dokumentów istotnych dla ich zdolności do wykonywania prawa do obrony oraz do zagwarantowania rzetelności postępowania. Istotne dokumenty obejmują wszelkie orzeczenia o pozbawieniu danej osoby wolności, każdy zarzut lub akt oskarżenia oraz każdy wyrok.

Jolanta Ścigała (2011) zalicza do takich dokumentów np. orzeczenie o zastosowaniu środka zapobiegawczego polegającego na pozbawieniu wolności, akt oskarżenia, najważniejsze dokumenty dowodowe oraz wyrok.

(J. Ścigała, Praktyczne aspekty tłumaczenia terminologii organów ścigania i europejskiego prawa karnego, Lingua Legis 2011, nr 19, s. 16)

Procedura karna (6)

3. Koszty tłumaczenia ustnego i pisemnego, niezależnie od wyniku postępowania, pokrywały państwa członkowskie.

4. Wykorzystywanie nowoczesnych narzędzi komunikacji w celu zapewnienia możliwości wykonania tłumaczeń ustnych na odległość, w szczególności wymienia tu wideokonferencje, telefon lub Internet, chyba że fizyczna obecność tłumacza ustnego jest wymagana w celu zagwarantowania rzetelności postępowania.

5. Państwa członkowskie prowadziły odpowiednie bazy danych tłumaczy pisemnych i/lub ustnych oraz udostępniały je zainteresowanym na portalu e-sprawiedliwość.

Procedura karna (7)

6. Jakość tłumaczenia

Jeżeli jakość tłumaczenia jest niewystarczająca, państwa członkowskie są zobowiązane do umożliwienia złożenia skargi, a w czasie procesu do zmiany ustanowionego tłumacza.

7. Novum w dyrektywie – **szkolenia prawników w celu przygotowania ich do pracy z tłumaczem**, a więc polepszenia współpracy między tłumaczami a środowiskiem prawniczym.

Tłumacze często są konfrontowani z oczekiwaniami sędziów, prokuratorów czy policjantów, które stoją w sprzeczności z ich kodeksem zawodowym, rodząc tym samym dylematy moralne, co wynika wyłącznie z nieświadomości prawników w kwestii roli tłumaczy oraz obowiązujących ich norm.

Procedura karna (8)

1. Art. 204 § 1 pkt 2 k.p.k. nakazuje wezwanie tłumacza, „jeżeli zachodzi potrzeba przesłuchania (...) osoby niewładającej językiem polskim”.
2. Art. 204 § 2 k.p.k. wynika, że trzeba wezwać tłumacza również wtedy, „jeżeli zachodzi potrzeba przełożenia na język polski pisma sporządzonego w języku obcym lub odwrotnie albo zapoznania strony z treścią przeprowadzanego dowodu”.
3. Art. 72 k.p.k. zapewnia oskarżonemu „prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim” (§ 1), i zobowiązuje organ procesowy do wezwania tłumacza do czynności z udziałem takiego oskarżonego. Ponadto „na wniosek oskarżonego lub jego obrońcy tłumacza należy wezwać również w celu porozumienia się oskarżonego z obrońcą w związku z czynnością, do udziału w której oskarżony jest uprawniony” (§ 2).

Procedura karna (9)

4. Krystyna Witkowska (2014: 36–37) stwierdza, że „prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza przysługuje również podejrzanemu oraz osobie podejrzewanej”, dodając, „iż prawem do pomocy tłumacza powinny być objęte wszystkie osoby, przeciwko którym wszczęto jakiegokolwiek czynności śledcze lub dochodźcze, choćby osoby te nie uzyskały jeszcze prawnego statusu podejrzanego w procesie. Oznacza to między innymi konieczność zapewnienia pomocy tłumacza już w fazie czynności operacyjnych poprzedzających formalne ściganie karne, np. w związku z zatrzymaniem”.

5. Marcin Jachimowicz (2019: 79) stwierdza, że przepisy art. 72 k.p.k. odnoszą się również do postępowania karnoskarbowego i wykroczeniowego.

Kary porządkowe za niestawiennictwo TP

Tłumacz podlega karom porządkowym – np. na podstawie k.p.k.:

Jeżeli „bez należytego usprawiedliwienia nie stawił się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie albo bez zezwolenia tego organu wydalil się z miejsca czynności przed jej zakończeniem, można [na niego] nałożyć karę pieniężną w wysokości do 3000 złotych” (art. 285 § 1 k.p.k.).

W takich sytuacjach dopuszcza się również, choć wyjątkowo, zarządzenie zatrzymania i przymusowego doprowadzenia tłumacza (art. 285 § 2 k.p.k.).

Ponadto wymienioną karę pieniężną wolno nałożyć na osobę bezpodstawnie uchylającą się od wykonania czynności tłumacza (art. 287 § 1 k.p.k.).

Wreszcie w razie uporczywego uchylania się od wykonania czynności tłumacza „można zastosować, niezależnie od kary pieniężnej, aresztowanie na czas nieprzekraczający 30 dni.

Przepis ten stosuje się odpowiednio w razie uporczywego niestawiennictwa na wezwanie organu prowadzącego postępowanie, jeżeli zarządzenie zatrzymania i przymusowego doprowadzenia (...) nie jest wystarczające dla zapewnienia stawiennictwa osoby wezwanej” (art. 287 § 2 k.p.k.).

Procedura administracyjna

O udziale tłumacza w postępowaniu administracyjnym stanowi art. 69 § 2 k.p.a.

Nakazuje on w protokołach przesłuchania osoby, która złożyła zeznanie w języku obcym, „podać w przekładzie na język polski treść złożonego zeznania oraz wskazać osobę i adres tłumacza, który dokonał przekładu”.

Tłumacz ma również obowiązek podpisania protokołu przesłuchania.

Analogiczny zapis znalazł się w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa – art. 174 § 2.

Procedura cywilna

Art. 265 k.p.c.

§ 1. Do przesłuchania świadka niewładającego dostatecznie językiem polskim sąd może przybrać tłumacza.

§ 2. Do tłumaczy stosuje się odpowiednio przepisy o biegłych. Pracownik organów wymiaru sprawiedliwości może pełnić obowiązki tłumacza bez składania przyrzeczenia, lecz z powołaniem się na ślubowanie służbowe.

Art. 256 k.p.c.

Sąd może zażądać, aby dokument w języku obcym był przełożony przez tłumacza przysięgłego.

Czynności tłumacza w USC

Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego przewiduje udział tłumaczy, jeżeli kierownik urzędu stanu cywilnego „nie potrafi samodzielnie porozumieć się z osobami uczestniczącymi w czynności zgłoszenia urodzenia lub zgonu” (art. 32 ust. 1).

Ponadto niezbędny jest udział tłumacza „przy składaniu oświadczeń przewidzianych w ustawie lub w procedurze związanej z zawarciem związku małżeńskiego”, jeżeli „osoby składające te oświadczenia lub osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo (...) nie potrafią porozumieć się z kierownikiem urzędu stanu cywilnego”.

Obecności tłumacza wymaga się także wtedy, gdy świadkowie osób zamierzających zawrzeć małżeństwo nie potrafią porozumieć się z kierownikiem urzędu stanu cywilnego (art. 32 ust. 2). **Tłumaczem może, ale nie musi być tłumacz przysięgły.**

Procesowa rola tłumacza

Charakteryzując procesową rolę tłumacza, Marcin Jachimowicz (2019: 65–68) ujmuje ją trojako:

1. tłumacz jest typem biegłego, gdyż posiada wiadomości specjalne, czyli w tym przypadku zna język obcy,
2. jest pomocnikiem procesowym sądu, gdyż wspiera sąd podczas procesu,
3. jest pomocnikiem organów procesowych, takich jak prokurator, oraz pomocnikiem oskarżonego, podejrzanego i obwinionego.

Tłumacz przysięgły jest gwarantem rzetelnego obrotu prawnego w kraju i za granicą.

Podsumowanie

Zgodnie z zapisami ustawy tłumacz przysięgły uzyskał rangę zawodu samodzielnego, a więc przestał być pomocnikiem procesowym sądu.

Ustawa przyznawała osobom wykonującym zawód tłumacza przysięgłego wyłączność na używanie tego tytułu oraz na opatrywanie tłumaczeń poświadczonych pieczęcią tłumacza przysięgłego na rzecz całego społeczeństwa. Tłumacz przysięgły jest zawodem zaufania publicznego.

Tłumacz przysięgły (także: tłumacz *ad hoc*) umożliwia organom procesowym realizację zadań, np. sądowi przeprowadzenie dowodu oraz gwarantuje oskarżonemu (podejrzanemu, obwinionemu), świadkowi lub stronie postępowania możliwość wykonywania ich obowiązków i korzystania z przysługujących im uprawnień.

Literatura (1)

Danuta Kierzkowska, *Vademecum tłumacza przysięgłego. Materiały szkoleniowe*. Stowarzyszenie Tłumaczy Polskich. Warszawa 1985

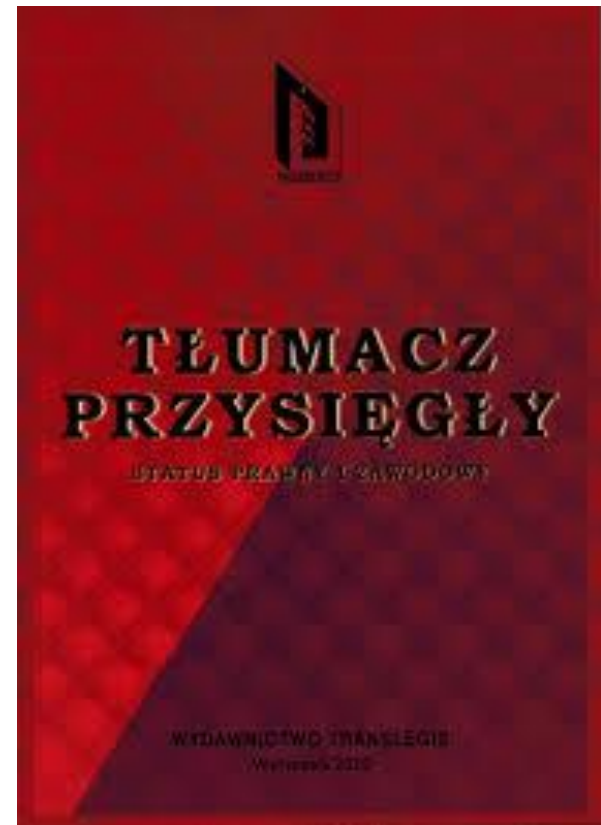
Literatura (2)

Artur Dariusz Kubacki, *Tłumaczenie poświadczone. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012

Literatura (3)

Bolesław Cieślik, Danuta Kierzkowska, Anna Michalska, Dorota Staniszevska-Kowalak i Jacek Zieliński, *Tłumacz przysięgły, Status prawny i zawodowy*. Wydawnictwo Translegis. Warszawa 2018

Literatura (4)

Długosz Joanna, Prawo do udziału tłumacza jako jedna z przesłanek rzetelnego procesu karnego, *Investigationes Lingusticae* 2009, vol. XVII

Jachimowicz Marcin, Tłumacz w regulacjach procesowych i jego karnomaterialna ochrona, *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury* 2019, z. 2 (34), s. 59–91.

Król Małgorzata, O paradygmacie normatywnym tłumaczenia przysięgłego w dziedzinie prawa, *Konińskie Studia Językowe* z. 3, 2019, s. 279–298.

Ścigała Jolanta, Praktyczne aspekty tłumaczenia terminologii organów ścigania i europejskiego prawa karnego, *Lingua Legis* 2011, nr 19, s. 16.

Witkowska Krystyna, Tłumacz w postępowaniu karnym, *Prokuratura i Prawo*, nr 1, 2014, s. 29–42.

Dziękuję za uwagę.